

De Academische Boekengids 30, december 2001, pp. 13.

Dit boek probeert een beeld te geven van enige Romaanse invloeden op de Nederlandse cultuur. Die poging wordt tegen verschillende achtergronden geplaatst: de oprukkende invloed van de Angelsaksische cultuur, de sterke vermindering van de invloed van de Franse cultuur en de Europese eenwording. Allemaal ontwikkelingen die het volgens de auteurs nodig maken om eens nadrukkelijk aandacht te vragen voor wat genoemd wordt 'de Romaanse wortel'.

De vorm waarin dit gebeurt is een reeks gesprekken met op een paar uitzonderingen na Nederlandse hoogleraren, die op een of andere manier in hun werk met Romaanse invloeden te maken hebben. De reeks wordt gelardeerd met korte hoofdstukjes over specifieke onderwerpen, zoals bijvoorbeeld monumenten die van duidelijk Romaanse oorsprong zijn. Zo is een onderhoudend boek ontstaan, dat vol staat met wetenswaardigheden, die niet alleen de Romaanse invloeden op de Nederlandse cultuur in ruime zin raken, maar soms ook, in beperkte zin, het persoonlijk leven van de Nederlandse hoogleraren. We komen bijvoorbeeld te weten dat de contacten tussen Henk Wesseling en Braudel mede konden worden onderhouden doordat ze allebei een huis in Savoie hadden, en dat de Franse echtgenote van Willem Frijhoff de Nederlandse cultuur heel protestants vindt, misschien zelfs met inbegrip van haar blij-katholieke man. Een voorbeeld van de ruimere strekking is te vinden in het gesprek met de kerkhistoricus Guillaume Posthumus Meyjes, waar we leren dat het een feest is om Calvijn te lezen, maar dan wel in het Latijn: 'want in een vertaling wordt hij zo gauw 'gereformeerd'. Dan is de rijkdom, de parfum van Calvijn weg. We zijn als domineesvolk een beetje verpest om die kracht van Calvijn nog te voelen' (p. 64). Ik moet bekennen dat ik hier even zeer verrast was door de associatie van Calvijn met parfum als door de afstand tussen hem en wat ik nu maar even het gereformeerde volksdeel noem. En ik hoop maar dat ik niet de enige ben die pas na enig nadenken moet toegeven dat Calvijn en het calvinisme inderdaad onder de titel 'Zuidenwind' gebracht kunnen worden.

Met een dergelijke onderbrenging van het rooms-katholicisme zullen de meesten minder moeite hebben. In dit boek gebeurt dat natuurlijk ook, eerst in het gesprek met de Maastrichtse stadsarcheoloog Titus Panhuysen (waaruit overigens impliciet blijkt dat door de samenstellers van de bundel het onderscheid tussen Romeins en Romaans niet relevant wordt geacht), en later in het gesprek met de historicus Hans de Valk over de Nederlandse katholieken en Rome. Wel is dan intussen na een paar eeuwen dominantie van de Hervorming in Nederland het perspectief behoorlijk veranderd, want terwijl het in het gesprek met Panhuysen vooral gaat over wat we allemaal aan moois te danken hebben aan het door de Romeinen gebrachte christendom, hamert De Valk vooral op de spanning in de negentiende eeuw tussen de Nederlandse katholieken - die, we zagen het al, volgens de vrouw van Frijhoff ook tot het domineesvolk behoren - en de paus. Maar ook zuidenwind kun je natuurlijk mee en tegen hebben.

Deze voorbeelden maken duidelijk dat het betoog over Romaanse invloeden herhaaldelijk dicht in de buurt komt van de discussie over onze nationale identiteit en de rol van protestantisme en catholicisme daarin. Het kan vruchtbaar zijn ook eens vanuit dat gezichtspunt aan die discussie deel te nemen, maar een nadeel van de in deze bundel gekozen aanpak is wel dat dit weinig systematisch gebeurt. Eigenlijk geldt dit voor alle andere interessante thema's die hier aan de orde komen: de Romaanse invloed op recht en bestuur besproken met de historici Wim Blockmans en Willem Frijhoff en met de rechtshistoricus Jan Lokin, de relaties tussen Nederlandse en Franse literatuur in de gesprekken met Willem van den Berg en Ieme van der Poel, de relaties tussen Nederlandse en Franse geschiedschrijving in de gesprekken met Frijhoff en Wesseling en de teloorgang van de invloed van de Franse cultuur in Nederland in verschillende gesprekken. De inhoud van deze gesprekken is steeds de moeite waard en de wetenswaardigheden zijn talrijk, maar toch blijft de lezer, om het eens op zijn Frans te zeggen 'sur sa faim'. En het gebruik van het Frans is hier wel relevant, want met de uitzonderingen van de gesprekken met Panhuysen en De Valk en van het gesprek met Bram Kempers over de Italiaanse schilderkunst blijkt 'Romaans' in dit boek gewoon samen te vallen met 'Frans'.

Deze eenzijdigheid lijkt me inherent aan de opzet van een boek dat is opgebouwd uit een reeks gesprekken met een bepaalde groep Nederlandse partners, maar de suggestie die uitgaat van de nette historische opbouw van de Romeinen tot de 'ville lumière' na de tweede wereldoorlog en vooral van de inleiding van Gert Jan van Setten is een andere. Van Setten schrijft dat er niet naar volledigheid is gestreefd en geeft als criteria voor de keuze dat het ging om invloeden die in het bijzonder in Noord-Nederland gewerkt hebben, dat feodaliteit en Romaanse en gotische bouwkunst onbesproken blijven 'omdat ze in een veel bredere Europese context thuishoren' (p. 17) en dat is geselecteerd op duurzaamheid. Vooral dat tweede criterium van een bredere Europese context lijkt me dan wel erg onnaspeurlijk toegepast, want vrijwel alle in de gesprekken aangeroerde thema's horen in zo'n brede context thuis. Een sprekend voorbeeld is het onderzoek naar de Franse hugenoten dat het thema vormt van het gesprek met Hans Bots en waaraan Zwitserse, Duitse, Franse, Nederlandse en Engelse onderzoekers meewerkten.

Helemaal bont maakt van Setten het waar hij stelt dat het boek gelezen moet worden 'als een inventaris van wat er nu aan Nederland aan kennis op dit gebied aanwezig is, van wat er aan onderzoek gaande is en van wat er nog ontbreekt' (ibid.). Als ik het boek zo zou lezen, kan ik tot geen andere conclusie komen dan dat deze inventaris wel erg slordig is opgesteld.

Deze slordigheid doet zich overigens ook voor in de opzet van het boek als reeks gesprekken. Terwijl alle hoofdstukken in de titel duidelijk de gesprekspartner noemen, gebeurt dat in het laatste hoofdstuk niet, zodat de lezer Jan Bank, Simon Vinkenoog en Sylvain Ephimenco enigszins verrassend ziet opduiken in een tekst, die zoals gezegd 'ville lumière' heet maar in feite over van alles en nog wat gaat. Gelukkig ook nog eens over een van de hoofdthema's van het boek, de teloorgang van de invloed van de Franse cultuur in Nederland. Daar zou inderdaad wel eens grondig en systematisch onderzoek naar gedaan mogen worden en een van de verdiensten van dit boek is dat het tot zo'n onderzoek stimuleert.

Een laatste opmerking heeft ook te maken met slordigheid, maar heeft een iets principiëler karakter. Zoals bekend is men bij het spreken meestal niet zo zorgvuldig als bij het schrijven. Of, om de Franse wetenschapsfilosoof Gaston Bachelard te citeren: 'Quand on parle, la parole pense parfois toute seule. Quand on écrit, il faut tout de même réfléchir.' In de weergave van de gesprekken valt de gesprekstoel van de geïnterviewden in meerdere of mindere mate op. Ik kan me bijvoorbeeld moeilijk voorstellen dat Hans de Valk een zin als de volgende ook zou opschrijven: 'Iedere keer opnieuw kregen de Nederlandse katholieken vanuit Rome een trap onder hun achterste' (p. 134). In het boek wordt niet verantwoord of de tekst van de interviews aan de gesprekspartners ter goedkeuring is voorgelegd, maar ik neem aan dat dit wel is gebeurd. In dat geval hebben we hier te maken met een voorbeeld van spontane orale historiografie.

Pieter de Meijer is emeritus hoogleraar Italiaanse Letterkunde aan de Universiteit van Amsterdam.

Besproken boeken:

Monique van Hoogstraten, Addie Schulte en Gert Jan van Setten (onder redactie van), *Zuidenwind. Romaanse invloeden op de Nederlandse cultuur*. Amsterdam: Prometheus 2000, 191 p.